របបមាតាធិបតេយ្យក្នុងសង្គមខ្មែរ

ដោយៈ **លោក ឈុន ផាម៉េង**
មន្ត្រីនាយកដ្ឋានទស្សនវិជ្ជា និង សង្គមវិទ្យា
នៃវិទ្យាស្ថានមនុស្សសាស្ត្រនិងវិទ្យាសាស្ត្រសង្គម
រាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា

១. សេចក្តីផ្តើម

ចាប់តាំងពីសម័យដើមនៃប្រវត្តិសាស្ត្ររហូតមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ ឥទ្ធិពលនៃព្រលឹងមាតាធិបតេយ្យ បានរស់រវើកនៅក្នុងសង្គមខ្មែរ ទោះបីកាលៈទេសៈខ្លះបានធ្លាក់ចុះឥទ្ធិពលរបស់ខ្លួនក៏ដោយ។ ព្រលឹងមាតាធិបតេយ្យដែលមានក្នុងវប្បធម៌ខ្មែរនឹងបន្តអនុវត្តទស្សនៈយេនឌ័រ ដែលតែងតែអប់រំបុរសស្ត្រី ទទួលយកតួនាទីភារកិច្ចជាគ្រួសារល្អ ញាតិមិត្តល្អ និងពលរដ្ឋល្អ។ ស្ត្រីខ្លួនត្រូវដឹងពង្រីកពង្រឹងគុណភាពធនធានមនុស្សរបស់ខ្លួនឲ្យកាន់តែប្រសើរ។ ស្ត្រីគួរតែឆ្លងកាត់ការអប់រំសីលធម៌និងវិជ្ជាមេផ្ទះពីគ្រួសារនិងមុខវិជ្ជាសង្គមផ្សេងៗដើម្បីសក្តិសមជាមាតា ជាដៃគូដ៏ល្អរបស់ប្តី និងសង្គមជាតិ។

ប្រជារាស្ត្រខ្មែរ ចាត់ទុកព្រលឹងមាតាធិបតេយ្យជារបៀបរៀបរយមួយនាំឲ្យសុខចម្រើន ព្រមទាំងនាំគ្នាខំជួយថែរក្សាការពារ ដោយប្រតិបត្តិតាមជំនឿទំនៀមទម្លាប់ប្រពៃណី អក្សរសាស្ត្រ វប្បធម៌ និងសង្គមធម៌ ជាដើម។ ទន្ទឹមនេះដែរ របបបិតាតេយ្យនិងទស្សនៈយេនឌ័រ ក៏បាននឹងកំពុងផ្សព្វផ្សាយយ៉ាងសកម្ម ក្នុងជីវភាពរស់នៅក្នុងសង្គមខ្មែរតាំងពីអតីកាលរហូតដល់បច្ចុប្បន្នដែរ ដោយទស្សនៈជំនឿនៃជនអន្តោប្រវេសន៍ និងឥទ្ធិពលនៃប្រព័ន្ធផ្សព្វផ្សាយនានា។ លទ្ធិទាំងពីរក្រោយនេះបានត្រូវប្រត្តិប្រតិបត្តិដោយជនបរទេសដែលមានវប្បធម៌ផ្អែកលើគំនិតសាសនាខុសពីវប្បធម៌ខ្មែរដែលប្រកាន់របបមាតាធិបតេយ្យតាំងពីយូរយាណាស់មកហើយដែរ។ ប្រឈមនឹងឥទ្ធិពលបិតាធិបតេយ្យ និងយេនឌ័រ តើរបបមាតាធិបតេយ្យមានជំហរដូចម្តេច? អត្ថបទនេះនឹងបង្ហាញអំពី អត្ថន័យ, ប្រវត្តិ, និង ឥទ្ធិពល នៃរបបមាតាធិបតយ្យខ្មែរ តាមរយៈវប្បធម៌ និងសង្គមធម៌ខ្មែរ ដូចតទៅៈ

២. និយមន័យរបបមាតាធិបតេយ្យ

របបមាតាធិបតេយ្យចេញមកពីពាក្យបីម៉ាត់គឺ ៖ របប (ន.) របៀបរៀបរយ, សណ្តាប់ធ្នាប់ ។

មាតា (អានថា មាដា) បា.; សំ.(ន.) (< មាតុ,) ម្ដាយ, ម៉ែ, មេ, ចំណែកពាក្យ អធិបតេយ្យ (អានថា អៈធិប៉ៈតៃ) បា.(ន.) អធិបតីភាព, "ភាវៈនៃ...ជាអធិបតី" ឬ ភាពជាអ្នកធំ ឬភាពជាម្ចាស់ ឬភាពជាឥស្សរជន។

ដូច្នេះអាចកំណត់បានថា របបមាតាធិបតេយ្យមានន័យថា របៀបរៀបរយដែលកំណត់យកភាពនៃម្ដាយជាធំលើសគេ។ និយាយដោយខ្លីថា របៀបដែលចាត់ទុកមេជាធំ ឬថា លទ្ធិដែលចាត់ទុកស្ត្រីជាធំ ជាអ្នកដឹកនាំ ជាមេ។

មាតាធិបតេយ្យមានន័យថា មាតាអធិបតីភាពនៃម្ដាយជាធំ ម្ចាស់លើគេ ជាប្រមុខ ជាប្រធាន។ ក្នុងន័យទូលាយមាតាធិបតេយ្យ ជារបបមួយដែលឱ្យតម្លៃទៅលើម្ដាយក្នុងការដឹកនាំគ្រួសារ សង្គមទាំងមូល ។ ជួនកាល គេនិយមប្រើពាក្យមេដែលមានន័យថា យកមជាធំក្នុងគ្រួសារនិងសង្គម[1]។

៣. អត្ថន័យនៃពាក្យ មេ

ពាក្យ មេ នៅក្នុងវប្បធម៌ខ្មែរបានក្លាយជាន័យពិសេស សម្រាប់អ្នកដែលមាននាទីសំខាន់ក្នុងការគ្រប់គ្រងក្នុងផ្ទះ ក្នុងសហគមន៍ ក្នុងប្រទេស ដែលហៅថា មេដឹកនាំ។ លើសពីនេះ មេសម្គាល់លើមនុស្សសត្វឬអ្វីដែលជាធំ ជាប្រធាន ជាចម្បងលើគេ ដូចជា មេកង មេពួក មេការ មេកោយ មេផ្ទះ មេវត្ត មេក្រុម ឬ មេគណ មេទ័ព មេទាហាន មេព្រៃ មេខ្លោង មេចង្ហាន់ មេចោរ មេជើង មេដែក មេដៃ មេដំបូល មេទឹក មេបទ មេបន្ទុក មេពាក្យ មេលេខ មេសូត្រ។ល។

មេ(ន.) ម្ដាយ, អ្នកបង្កើត, ឬសំដៅលើមនុស្សសត្វ ឬអ្វីដែលជាធំ, ជាប្រធាន, ជាចម្បងលើគេ ដូចជាៈ

មេការ អ្នកដែលជាមេលើកិច្ចការនីមួយៗ។

មេក្រាន មេចង្ក្រាន គឺមេគ្រួឬមេផ្ទះមួយៗ របស់ជាតិពន្ធុ (ជនជាតិដើមភាគតិច) ព្នង គឺខ្មែរលើសព្វថ្ងៃនេះ។

មេក្រុម ឬ មេគណៈ អ្នកដែលជាប្រធានលើក្រុមឬពួកមួយៗ។

មេខ្លោង មនុស្សដែលមានរូបរាងធំខ្ពស់ជ្រង៉ោ កាលបើដើរចេញទៅណាឃើញចង្គ្រោងជាងគេរាល់គ្នា។

មេគណ (-មេគន់) មន្ត្រីសង្ឃដែលមានសមណស័ក្តិខ្ពស់ជាងអនុគណគ្រប់ស្រុកក្នុងខេត្ត។

មេគយ អធិបតីក្នុងរាជការគយ។

មេគ្រែ ឈើបួនកំណាត់ដែលផ្គុំភ្ជាប់នឹងគ្រែ។

មេចង្ហាន់ ស្ត្រីអ្នកផ្គត់ផ្គង់ចង្ហាន់។

---

[1] *ក្រសួងអប់រំយុវជននិងកីឡា, សិក្សាសង្គមថ្នាក់ទី១០, គ្រឹះស្ថានបោះពុម្ពនិងចែកផ្សាយ, បោះពុម្ពលើកទី៦ ឆ្នាំ ២០១៥, ភ្នំពេញ, ទំព័រ ២៣៩*

មេចោរ ចោរដែលជាប្រធានលើអស់ចោរក្នុងពួកណាមួយ ។

មេជើង មេម្រាមជើង គឺម្រាមជើងដែលធំជាងគេ ។

មេដៃ មេម្រាមដៃ គឺម្រាមដៃដែលធំជាងគេ។

មេដែក ដែកមួយប្រភេទដែលស្រូបដែកដទៃបាន។

មេដំបូល មេរបស់ដំបូល គឺឈើដាក់បណ្ដាយលើក្បាលសសរទ្រូងឬចុងជើងគក

មេទ័ព មេរបស់កងទ័ព គឺមន្ត្រីដែលជាអធិបតីត្រួតត្រាពួកទ័ព។

មេទាហាន មន្ត្រីដែលមានអំណាចត្រួតត្រាលើពួកទាហានមានកំណត់ចំនួនប៉ុណ្ណោះៗក្នុងបន្ទាយមួយៗឬក្នុងក្រុមមួយៗ។

មេទឹក ទឹកអន្លង់ជាដើមសម្រាប់បើក, បង្ហូរឬបាចដាក់ស្រែ។

មេបទ អ្នកដែលជាមេបើកបទពំនោលល្ខោន ឬជាមេតាំងផ្ដើមមុនក្នុងការសូត្របទឬច្រៀង ។

មេបន្ទុក អ្នកដែលជាប្រធានក្នុងការទទួលរងបន្ទុក (អ្នកចិញ្ចឹមរក្សាគេ) ។

មេផ្ទះ ស្ត្រីដែលជាប្រធានក្នុងការចាត់ចែងកិច្ចការក្នុងផ្ទះ (ប្រពន្ធ) ។

មេពាក្យ ពាក្យដែលរៀបរៀងជាមេតាមលំដាប់អក្សរ (ដូចយ៉ាងរបៀបពាក្យក្នុងវចនានុក្រមនេះ) ។

មេព្រើល មេនាំឲ្យព្រើល។ មេព្រៃ ឈ្មោះក្រុមរាជការត្រួតត្រាខាងឈើព្រៃចម្រើនប្រយោជន៍ក្នុងរដ្ឋមណ្ឌល។

មេលេខ ឬ មេនព្វន្ត ពាក្យដែលចងជាមេទន្ទេញចំនួនសំខ្យាមានវិធីផ្សំជាដើម សម្រាប់ប្រើក្នុងវិជ្ជានព្វន្ត ។

មេវត្ត ចៅអធិការវត្តៈ លោកមេវត្ត។ មេសូត្រពាក្យដែលចងជាមេទន្ទេញប្រាប់វិធីវេយ្យាករណ៍បាលីសម្រាប់ប្រើក្នុងការរៀនបាលីភាសា (ខាងវេយ្យាករណ៍សំស្រ្កឹតបែបបុរាណ ក៏មានមេសូត្រដែរ)។

មេស្រុក ឬ មេឃុំ មន្ត្រីជាអធិបតីក្នុងឃុំ គឺពញារក្សាភិបាល (ក្នុងសម័យឥឡូវហៅថា នាយសង្កាត់...)។

មេស្រែ អ្នកដែលកាន់កាប់រក្សាស្រែព្រះកេរ្តិ៍ឬអ្នកដែលមានស្រែច្រើនជួលឲ្យគេធ្វើ។

មេអ្នកបាអ្នក (ព. សា.) មនុស្សដែលមានអានុភាពស្មើនឹងគេពល់គ្នា ឥតមានអ្នកណាសន្មតទុកដាក់ឲ្យជាប្រធានលើគេទេ ក៏ស្រាប់តែចេញទេង សម្ដែងអាការជាអ្នកត្រួតត្រាហៃហៃលើគេក្នុងកិច្ចការអ្វីមួយ គឺតាំងខ្លួនឯងជាមេជាបាលើអ្នកទាំងអស់ ។ល។ មេខូច មេនាំឲ្យខូចខ្លួនផង។

ព្រះមេ (ព. ប្រ.) ស្រូវ, អង្ករ, បាយ (ហៅដោយទុកដាក់ថាជាមេនៃអាហារ)។

លើសពីនេះ ពាក្យ ថា មេ ឃើញមាននៅតាមលំដាប់ឋានានុក្រមដូចជា មេ បា តា ព្រះ ចៅ ដែលជាទស្សនវិជ្ជាខ្មែរស្ដីអំពីគោលគំនិតស្ដីពីរចនាសម្ព័ន្ធគ្រប់គ្រងសង្គម ដែលបញ្ជាក់ថា ខ្មែរនិយមគោរព មេ ជាចម្បងបំផុត។

៤. អត្ថន័យនៃមាតាធិបតេយ្យក្នុងសង្គមខ្មែរ

វប្បធម៌ខ្មែរគោរព របបមាតាធិបតេយ្យ ពោលគឺលើកតម្លៃរបបមេជាធំ[2]។ មេ ឬម៉ែ ឬមាតា ឬមាតុ ឬម្ដាយ មានន័យថា ស្ត្រីអ្នកបង្កើតកូន។ មេ ជាអ្នកបង្កើតកូនពូនជាចៅ មាននាទីដឹកនាំពូជពង្សវង្សត្រកូល ជាធម្មតាមានឥទ្ធិពលខ្លាំងច្រើនជាងបិតា (ឪពុកឬបា)។

ក្នុងនាមជាភរិយារបស់ស្វាមី និងជាមាតារបស់បុត្រ ស្ត្រីមាននាទីទទួលខុសត្រូវខ្ពស់ចំពោះគ្រួសារ។ ទស្សនៈ ក្រមុំដណ្ដឹងម្ដាយមេម៉ាយដណ្ដឹងចិត្ត មានន័យថាមាតាមានសិទ្ធិអំណាចខ្ពស់ក្នុងការសម្រេចស្ទើរគ្រប់កិច្ចការទាំងអស់ ជាពិសេសរឿងទុកដាក់កូនចៅក្នុងបន្ទុកឱ្យមានគូស្រករ។ នៅពេលកូនស្រីចេះដឹងខុសត្រូវហើយទើបម្ដាយបានផ្ដល់នូវសេរីភាពពេញលេញដល់កូនក្នុងការសម្រេចជោគវាសនាអនាគតរបស់ខ្លួនដោយខ្លួនឯង។ ពាក្យស្លោកថា សូវស្ដាប់បាកុំឱ្យស្ដាប់មេ សូវលិចទូកកណ្ដាលទន្លេកុំឱ្យតែភ្លើងឆេះផ្ទះ កាន់តែបញ្ជាក់ថា មេ(ឬម៉ែ) មានភាពឆ្លាតពូកែ និងដើរតួនាទីសំខាន់ក្នុងការចិញ្ចឹមបីបាច់កូនបានល្អជាងឪពុក ព្រោះខ្មែរជឿជាក់ថា សម្ងួញ់ដោយសារគ្រឿង គ្រួសាររុងរឿងដោយសារភរិយា។ ស្ត្រីខ្មែរដើរតួនាទីជាមេគ្រួសារ មានតម្លៃជាមាតុភរិយា(ប្រពន្ធមាននាទីទុកស្មើម្ដាយ)។ ភាគច្រើនប្ដីមាននាទីធ្វើការរកលុយ ចំណែកប្រពន្ធមាននាទីជាអ្នកចាត់ចែងទុកដាក់លុយកាក់ទាំងនោះ។ ពេលរៀបអាពាហ៍ពិពាហ៍ ខ្មែរបានរៀបចំពិធីមួយហៅថា ព្រះថោងតោងស្បៃនាងនាគ ដែលជាទស្សនវិជ្ជាសង្គមមួយសំខាន់ចង់ឱ្យបុរសជាប្ដីត្រូវចេះស្ដាប់មតិយោបល់ប្រពន្ធមិនត្រូវរឹងរូសតវ៉ាប្រឆាំងច្រងេងច្រងាងខ្វះហេតុផលនោះឡើយ។ កស្តុតាងខ្លះទៀតដែលបង្ហាញរបបមេជាធំ(ឬមាតាធិបតេយ្យ) មានដូចតទៅ៖ នាងគង្ហីង(មេ) និងក្រពើ(បា)ដែលជានិមិត្តរូបតំណាងឥទ្ធិពលជាតុស្រីនិងប្រុសរួមសាមគ្គីគ្នា និងរឿងក្ដំស្រីក្ដំប្រុសដែលជារឿងនិទានបែបប្រវត្តិសាស្ត្រលើកកម្ពស់ឥទ្ធិពលនិងភាពវៃឆ្លាតរបស់ស្ត្រី។ល។

៥. ប្រវត្តិនៃរបបមាតាធិបតេយ្យខ្មែរ

មានកត្តាជាច្រើនដែលជម្រុញខ្មែរប្រកាន់របបមាតាធិបតេយ្យ។ ខ្មែរបានប្រកាន់យករបបមាតាធិបតេយ្យ តាំងពីសម័យបុរេប្រវត្តិមកម្ល៉េះ គឺឆ្លងកាត់សម័យនៃអាណាចក្រហ្វូណន អាណាចក្រចេនឡា អាណាចក្រអង្គរ មកដល់បច្ចុប្បន្ន។ ស្ដេចសោយរាជ្យនៅសម័យគោកធ្លក គឺនាងនាគ

---

[2] *របបមេជាធំ ឬរបបមាតាធិបតេយ្យ .អ)*Matriachal regime / *បារ* .Régime Matriacal (*កម្រមាននៅប្រទេសដទៃក្រៅពីនៅខ្មែរណាស់ ។*

(ព្រះនាងសោមា ឬលីវយី)។ ព្រះរាជាខ្មែរដែលត្រូវឡើងសោយរាជ្យ ត្រូវជ្រើសរើសឡើងតាមរយៈការស្នងរាជ្យពីបិតាទៅបុត្រាជាដើម។ បុរសមានឥទ្ធិពលអំណាចគ្រប់គ្រងដោយសារស្ត្រី ឧទាហរណ៍ ប្រសិនបើស្តេចមានតែបុត្រីនោះ បុត្រសុណិសា(កូនប្រសាប្រុស)មានតួនាទីជាអ្នកសោយរាជ្យ។ ស្ត្រីមានថាមពលអាថ៌កំបាំងក្នុងការជួយបុរសឱ្យបំពេញការងារធំៗឱ្យសម្រេចជោគជ័យ ហេតុនេះទើបព្រះរាជាត្រូវមានអគ្គមហេសីជួយប្រឹក្សាយោបល់និងជំនួយការផ្សេងៗទៀត។ បុរសអាងកម្លាំង ចេញបរបាញ់ នេសាទ ធ្វើការធ្ងន់ និងជាអ្នកការពារ ចំណែកស្ត្រីនៅចាំផ្ទះមើលថែខ្លួន កូនចៅ ទ្រព្យ ដំណាំ។ល។ ដំណើរយល់ដឹងពីធម្មជាតិ នៃសម្ព័ន្ធភាពជីវិតបុរសនិងស្ត្រីតាមបែបជីវសាស្ត្រ គឺជាដំណើរប្រវត្តិសាស្ត្រធម្មជាតិដែលមនុស្សជាតិតំបន់សុវណ្ណភូមិមានតាំងពីសម័យបុព្វកាលមកម្ល៉េះ។ ការទទួលស្គាល់កំរិតខ្ពស់អំពីតម្លៃស្ត្រី គឺជា ទស្សនវិជ្ជាសង្គមនិងនយោបាយពិសេសមួយរបស់ខ្មែរ។

៦. ព្រលឹងមាតាធិបតេយ្យក្នុងវប្បធម៌ខ្មែរ

តាមរយៈអរិយធម៌ខ្មែរ ឃើញថា សង្គមខ្មែរបានរក្សាជំនឿលើមាតាធិបតេយ្យដោយឱ្យតម្លៃស្ត្រីពីរយ៉ាងគឺៈស្ត្រីជាធំនិងស្ត្រីជាមង្គល។ ស្ត្រីជាធំ ជាប្រមុខ ជាអ្នកដឹកនាំ ជាមេគំនិតក្នុងការចូលរួមដោះស្រាយបញ្ហាផ្សេងៗ នៅក្នុងគ្រួសារ និងនៅក្នុងសង្គមខ្មែរតាំងពីការកកើតទឹកដីខ្មែរដំបូងម្ល៉េះ។ ស្ត្រីមានអំណាចលើប្តីនិងលើកូន មានន័យថា ស្ត្រីអាចជាអ្នកដឹកនាំគ្រួសារឱ្យសម្រេចគោលដៅក្នុងគ្រួសារ។ បច្ចុប្បន្ន ស្ត្រីកាន់តែមានចំនួនច្រើនឡើងៗដែលកំពុងតែចូលរួមនៅក្នុងសកម្មភាពសេដ្ឋកិច្ច សង្គមកិច្ច និងនយោបាយនៅក្នុងសង្គម ហើយស្ត្រីនៅរក្សាបានអំណាចរបស់ខ្លួនក្នុងគ្រួសារទៀតដូចជា ការសម្រេចកិច្ចការផ្សេងៗនៅក្នុងផ្ទះនិងក្នុងសង្គម។

ស្ត្រីជាមង្គលផ្តល់សិរីសួស្តី ជោគជ័យដល់គ្រួសារនិងសង្គមថែមទៀតផង ដូចពាក្យស្លោកបានពោល ថាសំណាបយោងដី ស្រីយោងបុរស និងស៊ូស្លាប់បាកុំឱ្យស្លាប់មេ[3]។ អំណាចនិងមង្គលទាំងនេះវាជាលទ្ធផលនៃការចូលរួមផ្តល់តម្លៃពីសំណាក់ស្ត្រីគ្នាឯងនិងជាពិសេសភាគីបុរស។

តម្លៃស្ត្រីតាមរយៈទំនៀមទម្លាប់ប្រពៃណីមានដូចជា ក្នុងពិធីឡើងផ្ទះ ពិធីសែនមេបា ពិធីចូលម្លប់ និងពេលមានគភ៌ឆ្លងទន្លេជាដើម។ តាមទំនៀមទម្លាប់ នៅពេលសង់ផ្ទះថ្មី ស្ត្រីត្រូវបានប្រគល់ភារៈត្រឹមតែការងារស្រាល ដូចជាចាត់ចែង

[3] ក្រសួងអប់រំយុវជននិងកីឡា, *សិក្សាសង្គមថ្នាក់ទី១០*, គ្រឹះស្ថានបោះពុម្ពនិងចែកផ្សាយ, បោះពុម្ពលើកទី៦ ឆ្នាំ ២០១៥, ភ្នំពេញ, ទំព័រ ២៣៩

ទិញសម្ភារៈសំណង់ រៀបចំចម្អិនម្ហូបអាហារ គឺហាមប្រាមមិនឱ្យម្ចាស់ផ្ទះស្រីធ្វើការក្នុងការងារសំណង់ទេ ដូចជាលីសែង ដើរចុះឡើងក្រោមសំណង់ឡើយ ប៉ុន្តែនៅពេលរៀបចំពិធីឡើងផ្ទះដើម្បីសិរីសួស្តី គេអញ្ជើញមនុស្សស្រីឲ្យចូលផ្ទះមុនគេ។

ចំណែកផ្នែកជំនឿវិញខ្មែរបានច្នៃរូបសំណាកអ្នកតាឱ្យទៅជានិមិត្តរូបទេវៈដែលមានស្នាដៃការពារទឹកដី ដូចជា មេ-ស[4]នៅបាភ្នំ ដែលមានរូបរាងជាព្រះនាង ឧមា មហេសីព្រះឥសូរជាដើម។ លើសពីនេះខ្មែរបុរាណបានជឿលើព្រលឹងមេបា។ ប្រសិនបើកូនចៅជំនាន់ណាដែលប្រព្រឹត្តខុសពីសីលធម៌របស់មេបានោះ ព្រលឹងមេបានឹងខឹងសម្បារតាមមកកាច់ដាក់ទារុណកម្មឲ្យឈឺដល់សមាជិកគ្រួសារណាមួយ ដើម្បីឲ្យតាមស្រាវជ្រាវរកអ្នកដែលបានប្រព្រឹត្តកំហុស។ ក្រៅពីនេះខ្មែរនៅជឿពីការបួងសួងបន់ស្រន់ ឲ្យអ្នកតា ជួយគេឲ្យបានសុខចម្រើនផងដែរ ដូចជាបន់សូមឲ្យយាយម៉ៅ និង យាយយាតជួយតាមថែរក្សាជាដើម។ យាយម៉ៅជាវីរៈនារីក្នុងទេវកថាពីបុរាណដ៏ពេញនិយមរបស់ប្រជាជនខ្មែរ ដែលនិទានអំពីស្ត្រីមានកក្តីទន្ទឹងចាំស្វាមីឯនាយសមុទ្រនៅទិសខាងលិច ត្រូវបានគេគោរពបូជា ធ្វើសក្ការៈនៅតាមឆ្នេរសមុទ្រ ឬច្រាំងសមុទ្រ ក៏ដូចជានៅចន្លោះផ្លូវពីក្រុងភ្នំពេញ ទៅកំពង់ផែក្រុងព្រះសីហនុ កំពតនិងក្រុងកែប។ ចំណែកយាយយ៉ាត ជាអ្នកល្បីពូកែនៅប៉ៃលិន មានបារមីថែរក្សាទឹកដីត្បូងពេជ្រឱ្យទទួលបានតែសេចក្តីសុខ និងចម្រុងចម្រើន។

៧. ជំហរមាតាធិបតេយ្យ និង ឥទ្ធិពលបិតាធិបតេយ្យក្នុងសង្គមខ្មែរ

សង្គមខ្មែរក៏ដូចសង្គមនានាដែរតែងមានរចនាសម្ព័ន្ធ៣គឺៈ ក្រុមគ្រួសារ ក្រុមញាតិមិត្ត ក្រុមការងារ។ យើងអាចសង្កេតជំហរមាតាធិបតេយ្យខ្មែរ នៅក្នុងសង្គមខ្មែរតាមរយៈរចនាសម្ព័ន្ធក្រុមទាំងនេះដូចតទៅៈ

៧. ១. ជំហរមាតាធិបតេយ្យខ្មែរក្រុមគ្រួសារ

នៅកម្ពុជាសម័យបុរាណ ស្ត្រីអាចយកប្តីច្រើនក្នុងពេលតែមួយ។ សម័យនគរភ្នំ ស្ត្រីត្រូវទៅដណ្តឹងប្រុស[5] តែចាប់ពីសម័យចេនឡាមកប្រុសៗត្រូវទៅដណ្តឹងស្រី ហើយតាមសិលាចារឹកអោយដឹងថាគេនិយមរាប់ញាតិដោយយកខ្សែតាមម្តាយ[6]។

សម័យបុរាណជាធម្មតា មុននឹងសម្រេចផ្សំផ្គុំ ទុកដាក់កូនចៅឲ្យមានគូរស្រករ ឪពុកម្តាយ ឬអាណាព្យាបាលបានប្រើប្រាស់តួនាទីរបស់ខ្លួនដើម្បីជ្រើសរើសយ៉ាងសម្រិតសម្រាំងរកកូនប្រសារ

---

[4] មេ-ស (អានថា មេ-ស) (ន.) បិសាចស្រី, យាយទេព, អ្នកតាស្រី ៈដូចជា មេ-សជ្រៃ, មេ-សប្រចណ្ឌ ។ល។

[5] ត្រឹង ង៉ា ១៩៧៣, ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ ទំព័រ ៩៨

[6] ត្រឹង ង៉ា ១៩៧៣, ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ ទំព័រ ១២៦

ប្រុសឬស្រីរបស់ខ្លួនដោយហ្មត់ចត់បំផុត[7] ដោយប្រើសុភាសិតថា ធ្វើស្រែឲ្យមើលស្មៅ ទុកដាក់កូនចៅមើលផៅសន្តាន[8]។

ឪពុកម្តាយមានតួនាទី ហាមឃាត់កូនចាកអំពើអាក្រក់ ឲ្យកូនតម្កល់នៅក្នុងអំពើល្អ ឲ្យកូនរៀនសូត្រសិល្បសាស្ត្រ ដណ្តឹងកិរិយាស្វាមីសមគួរឲ្យ ចែកទ្រព្យឲ្យកូនក្នុងសម័យគួរ[9] មុនសម្រេចថាឲ្យរៀបការជាប្តីប្រពន្ធ គេត្រូវអង្កេតមើលកិរិយាមាយាទ សម្តីសំដៅ ចិត្តគំនិត តាមរយៈការពិនិត្យដាក់ស្តែងលើសាមីជនផ្ទាល់ ស៊ើបសួរចាស់ទុំជិតខាង និងរហូតដល់ទៅរកគ្រូទាយធ្វើការគន់គូរលេខអត្ត: ដើម្បីឲ្យប្រាកដថា អ្នកទាំងពីរនាក់កូនកម្លោះនិងកូនក្រមុំ ជាគូព្រេងនឹងគ្នាពិតប្រាកដ ចៀសវាងគូកម្ម ទើបអាចអនុញ្ញាតឲ្យរៀបការបាន។

ទ្រឹស្តីនំមិនធំជាងនាឡិ ដែលជាអន្តរាគមន៍របស់ឪពុកម្តាយចំពោះជីវិតគ្រួសារគូស្រករលើកូនដោយអំណាចមេបាខ្លាំងដោយមិនបានផ្តល់សិទ្ធិដល់កូនត្រូវបានយកមកប្រើ។ មុននឹងសម្រេចថាឲ្យរៀបការជាមួយកូនស្រីខ្លួន កូនកម្លោះត្រូវទៅនៅបម្រើខាងស្រីដើម្បីឲ្យឪពុកម្តាយខាងស្រីដឹងច្បាស់ពីអត្តចរិកជាមុនសិន។ លុះកាលៈទេសៈក្រោយមកទៀត ការទៅនៅបម្រើក៏ត្រូវកាត់បន្ថយដោយសារការវិវត្តនៃវិស័យការងារនិងរបៀបរស់នៅ។ ទោះយ៉ាងនេះក្តី ក៏ចាស់ទុំពោលថា ក្រមុំដណ្តឹងម្តាយ ម៉េម៉ាយដណ្តឹងចិត្ត ។

សម័យសង្គមរាស្ត្រនិយមរបបមាតាធិបតេយ្យមានភាពអាប់អួរ ដោយច្បាប់រដ្ឋប្បវេណីអនុញ្ញាតឲ្យ ស្ត្រីយកប្តីបានតែមួយនាក់ នៅខណៈដែលបុរសអាចយកប្រពន្ធបានច្រើននាក់ ក្នុងពេលតែមួយ ហើយកមណត់ឲ្យប្រពន្ធទាំងឡាយត្រូវទទួលស្តាប់ឱវាទប្តី ត្រូវឱនលំទោន ហើយស្លូតត្រង់នឹងប្តីផង ចំណែក ប្តីត្រូវទំនុកបម្រុងប្រពន្ធទាំងឡាយឲ្យចាយវាយតាមសមគួរដល់មុខរបរនិងធនធានដែលខ្លួនមាន[10] ។ ស្ត្រី ខំតស៊ូខាំមាត់សង្កត់ចិត្ត ទ្រាំទ្រការលំបាកសព្វបែបយ៉ាង តាមទស្សនៈស៊ូលំបាកផ្លូវកាយ កុំឲ្យតែលំបាកផ្លូវចិត្ត។ ស្ត្រីខ្មែរខ្លាចណាស់ការរិះគន់ពីញាតិជិតឆ្ងាយ, ខ្លាចណាស់ពាក្យថាមេម៉ាយ ព្រោះមេម៉ាយចាយ

---

[7] *អង្គការទិន្នន័យអំពីអភិវឌ្ឍ, ប្រជាជន និង ជំរឿន ២០១៥* https://opendevelopmentcambodia.net/km/topics/population-and-censuses/

[8] *អ៊ុក ជា លោកនីតិបករណ៍, ១៩៥៣* http://5000year.space/0datacenter/book/28072017/*ពុទ្ធសាសនា/លោករណ៍*.pdf

[9] *ព្រះត្រៃបិដក សិង្គាលកសូត្រ ខ.៧០* https://5000-years.org/kh/read/275។

[10] *រដ្ឋសភា, ១៩៦៧, ក្រមរដ្ឋប្បវេណីឆ្នាំ១៩៦៧* មាត្រា *១៤០, ១៤១, ១៨៧,* និង*១៩៣* http://cdslawcambodia.com/wp-content/uploads/2018/12/*ក្រមរដ្ឋប្បវេណី-១៩៦៧*.pdf

មាត់ញាតិ ជាពិសេសមេម៉ាយប្ដីលែង និងមេម៉ាយលែងប្ដី។

ក្នុងសម័យខ្មែរក្រហមយុវជនយុវនារីខ្មែរជាច្រើនម៉ឺននាក់ ត្រូវបានអង្គការខ្មែរក្រហមចាប់បង្ខំឲ្យយកគ្នាជាប្ដីប្រពន្ធ ដោយមិនបានរៀបការតាមប្រពៃណីខ្មែរ ដែលមានតាំងពីដូនតាយូរលង់ណាស់មកហើយនោះទេ។

ពិធីរៀបការតាមរបបនយោបាយកុម្មុយនិស្តថ្មីបែបលទ្ធិម៉ៅនិយម ដែលគេរៀបការម្ដងៗមានចំនួនមនុស្សចាប់ពី ២០គូ ដល់ ១០០គូ។ អង្គការខ្មែរក្រហមមិនអនុញ្ញាតឲ្យកូនកំលោះក្រមុំស្ម័គ្រចិត្តរើសគូប្រចាំជីវិតដោយខ្លួនឯងទេ គឺអង្គការផ្គូផ្គងគូស្រករដែលពួកគេមិនដែលស្គាល់គ្នា ឬក៏មិនបានស្រឡាញ់គ្នា ហើយបើអ្នកណាម្នាក់ហ៊ានប្រកែក អង្គការចោទថាខ្មាំងប្រឆាំងបដិវត្ត ហើយត្រូវកងឈ្លបខ្មែរក្រហមចាប់ចងស្លាបសេកយកទៅសម្លាប់ចោល។ ខណៈនេះស្ត្រីរងគ្រោះថ្នាក់ជាងបុរស អង្គការពិនិត្យតាមដានយ៉ាងយកចិត្តទុកដាក់ បន្ទាប់ពីបានផ្សំផ្គុំអស់រយៈពេលខ្លី ២ ឬ ៣ម៉ោងរួចមក ដោយអង្គការខ្មែរក្រហមចាត់តាំងកងឈ្លបតាមដានស៊ើបការណ៍ការផ្សំដំណេករបស់គូស្រករទាំងនោះយ៉ាងដិតដល់បំផុត។ សាមីខ្លួនភាគច្រើនលើសលប់មិនបានពេញចិត្តដៃគូជីវិតដែលខ្មែរក្រហមរៀបឲ្យនោះទេ តែពួកគេមិនហ៊ានប្រកែក ព្រោះខ្លាចអង្គការចោទថា ខ្មាំង ហើយសម្លាប់ចោល។

នៅឆ្នាំ១៩៧៩ របបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យបានដួលរលំ ប្ដីប្រពន្ធដែលខ្មែរក្រហមបានផ្សំផ្គុំភាគច្រើន ក៏បានលែងលះគ្នាផងដែរ ហើយសិទ្ធិសេរីភាពនៃជំនឿមនោសញ្ចេតនាស្នេហា ដែលអង្គការខ្មែរក្រហមបានបំបិទសិទ្ធិជាង ៣ឆ្នាំមកហើយនោះ ក៏បានកើតមាននៅក្នុងអារម្មណ៍របស់ពលរដ្ឋខ្មែរយើងផងដែរ។ សម័យសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតកម្ពុជា ក៏ដូច រដ្ឋកម្ពុជា បានផ្ដល់សិទ្ធិស្មើគ្នាដល់បុរសនិងស្ត្រី ដូចប្រទេសនានាជឿនលឿន និងគោរពសិទ្ធិមនុស្សលើសកលលោកក្នុងសតវត្សរ៍ទី២០ កំពុងប្រឹងប្រែងអភិវឌ្ឍប្រទេសជាតិ លើកស្ទួយជីវភាពប្រជាជនរបស់គេឲ្យបានប្រសើរ។ អាពាហ៍ពិពាហ៍អាចធ្វើឡើងដោយបុរសម្នាក់និងស្ត្រីម្នាក់ ប៉ុណ្ណោះ[11] ។

បច្ចុប្បន្ន ប្រជាពលរដ្ឋខ្មែរទាំងពីរភេទដែលមានចំណងអាពាហ៍ពិពាហ៍ ត្រូវគោរពគោលការណ៍ឯកពន្ធភាពដោយស្ម័គ្រចិត្ត ប្ដីមួយប្រពន្ធមួយ ដោយមានចុះបញ្ជីអាពាហ៍ពិពាហ៍ ចំពោះមុខមន្ត្រីអត្រានុកូលដ្ឋាន ស្របតាមលក្ខខណ្ឌដែលមានចែងក្នុងច្បាប់ស្ដីពីអាពាហ៍ពិពាហ៍និងគ្រួសារ[12] ច្បាប់មានការហាមឃាត់មិនឱ្យមានទ្វេពន្ធភាពបុគ្គលដែលមានសហព័ទ្ធហើយពុំអាច

[11] រដ្ឋសភា, *ច្បាប់ស្ដីពី អាពាហ៍ពិពាហ៍ និងគ្រួសារ ១៩៨៩* មាត្រា៣

[12] រដ្ឋសភា, *ច្បាប់ស្ដីពី ឯកព័ន្ធភាព ២០០៦* មាត្រា២

រៀបអាពាហ៍ពិពាហ៍ទៀត បានឡើយ[13]។ ទោះបីមានគ្រួសារមួយចំនួនជ្រើសរើសគូស្រករតាមរយៈម្ដាយឪពុកក៏ដោយ ក៏សាមីខ្លួនភាគច្រើនបានធ្វើការសម្រេចចិត្តដោយខ្លួនគេផ្ទាល់ក្នុងការជ្រើសរើសគូអនាគតដែរ[14] ។

ស្ថិតនៅក្នុងរចនាសម្ព័ន្ធគ្រួសារ ស្ត្រីដើរតួជាមេផ្ទះដឹកនាំផ្ទះសម្បែងមើលថែទាំប្ដីនិងកូនៗ បើប្ដីមានតួនាទីខ្ពស់នៅក្នុងក្រុមការងារ ប្រពន្ធនៅផ្ទះក៏ឡើងបុណ្យតាមនោះដែរ។ បើប្ដីសក្ដិ៤នៅក្នុងក្រុមការងារ នោះប្រពន្ធសក្ដិ៥នៅផ្ទះ ឬបើប្ដីជាឯកឧត្តមក្នុងក្រុមការងារ នោះប្រពន្ធក្លាយជាជំទាវក្នុងក្រុមគ្រួសារ។ បុរសច្រើនស្ទាប់រស់ក្រោមកន្ទុយក្បិន ហើយជាទូទៅញាតិមិត្តខាងម្ដាយមានភាពស្និទ្ធស្នាលជាងសាច់ញាតិខាងឪពុក។ រូបភាពអំពើហិង្សាក្នុងគ្រួសាររួមមានហិង្សាសេដ្ឋកិច្ច ហិង្សាភេទ ហិង្សាពាក្យសំដី ហិង្សារូបកាយនិងរូបភាពហិង្សាខ្វះទៀតទៅលើស្ត្រី នៅពេលបុរសជាប្ដីមិនបានយល់ដឹងនិងប្រតិបត្តិតាមគោលការណ៍មាតាធិបតេយ្យរបស់ខ្មែរ។ ប្ដីកាន់លុយ(ប្ដីមិនប្រគល់តួនាទីឱ្យប្រពន្ធមានសិទ្ធិគ្រប់គ្រងចំណូលចំណាយ) គឺជារូបភាពហិង្សាសេដ្ឋកិច្ចមួយក្នុងសង្គមខ្មែរ។ ទោះយ៉ាងណាក៏ដោយ ក៏ស្ត្រីដែលឆ្លាតមានសមត្ថភាពយល់ដឹងពីអត្តចរិកប្ដី អាចដោះស្រាយស្ថានភាពទាំងនេះបាន តាមរយៈទស្សនវិជ្ជា ទន់បង្ក្រាបរឹង ឬទន់ភ្លន់មិនទន់ជ្រាយ រឹងប៉ឹងមិនរឹងទទឹង។ វប្បធម៌ខ្មែរ (ដូចមានចែងក្នុងច្បាប់ស្រី ឬបណ្ដាំក្រមង៉ុយជាដើម) បានបង្រៀនស្ត្រីខ្មែរឱ្យមានចរិយាសម្បត្តិសុភាពរៀបសារ ទន់ភ្លន់ រួសរាយរាក់ទាក់ប្រកបដោយភាពថ្លៃថ្នូរ។ ខ្មែរយល់ថា សម្លឆ្ងាញ់ដោយសារគ្រឿង គ្រួសាររុងរឿងដោយភរិយាជា។ ប៉ុន្តែក៏មានស្ត្រីខ្វះលក្ខណៈ (ស្រីខាតលក្ខណ៍) មានចរិយាសម្បទាមិនគ្រប់គ្រាន់ស្របតាមគោលការណ៍មាតាធិបតេយ្យរបស់ខ្មែរ ដែលនាំឱ្យមានការវាយតម្លៃទាបលើភាពជាស្ត្រីរបស់គាត់ព្រោះមាយាទថយថោក អន់ដូចកញ្ជើធ្លុះជាដើម។

៧. ២. ជំហរមាតាធិបតេយ្យខ្មែរក្នុងទំនាក់ទំនងញាតិមិត្ត

តាមចិត្តសាស្ត្រគេសង្កេតឃើញថា ស្ត្រីមានឥទ្ធិពលទំនាក់ទំនងប្រសើរជាងបុរស។ ទំនាក់ទំនងរវាងស្ត្រីមេផ្ទះនិងស្ត្រីមេផ្ទះមានភាពស្និទ្ធស្នាលនិងចាំបាច់ជាងទំនាក់ទំនងបុរសជាប្ដីនិងបុរសដទៃ។ ដោយសារតែស្ត្រីពូកែឈានមុខ

[13] រដ្ឋសភា, ច្បាប់ស្ដីពីក្រមរដ្ឋប្បវេណី ឆ្នាំ២០០៧ មាត្រា ៩៤៩

[14] UNHR K, ១៩៤៨ សេចក្ដីប្រកាសជាសាកលស្ដីអំពីសិទ្ធមនុស្ស, ឆ្នាំ១៩៤៨ មាត្រា ១៦។ https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/khm.pdf

ខាងទំនាក់ទំនង ជាហេតុនាំឱ្យបុរសភាគច្រើនបានយកស្ត្រីធ្វើជាមុខ អាងតែស្រីព្រោះស្ត្រីពូកែដោះស្រាយឬចរចារដោយសន្តិវិធីបានល្អជាងបុរស។ ស្ត្រីខ្មែរអាចចេះដឹងពីការរីកពាយពក់ទាក់ពាប់អានគ្នាដោយមិនរើសអើងពីមរតកវប្បធម៌របស់ខ្លួន។ ស្ត្រីខ្មែរមានទម្លាប់ចូលចិត្តរាប់អានសាច់ញាតិ មិត្តភ័ក្តិ ពូជពង្សវង្សត្រកូល ប្រកបដោយមនោសញ្ចេតនាដ៏ជ្រាលជ្រៅបំផុត ប៉ុន្តែក៏ចិត្តដាច់ណាស់ដែរប្រសិនបើនរណាម្នាក់ធ្វើឱ្យខកបំណងឬខូចចិត្ត។ ខ្មែរមានពោលថា មានកម្លាំងដូចខ្មោច មានរិទ្ធិដូចខ្មោច មានចិត្តដូចមនុស្សស្រី ព្រោះស្ត្រីចិត្តដាច់ជាងបុរស (សម្រេចចិត្តឆាប់និងច្បាស់លាស់)ក្នុងការទំនាក់ទំនង គឺឆាប់ឈ្លោះហើយក៏ឆាប់ជានាត្រូវរ៉ូវនឹងគ្នាវិញដែរ។ ជាទូទៅស្ត្រីខ្មែរចូលចិត្តរក្សាញាត្តិច្រើនជាងការបង្កើនសត្រូវ។ ទៅដល់ទីណាចូលចិត្តជជែកកិក្សារៀបរាប់បួរបាច់នៅទីនោះ ដែលជួនកាលជជែកខ្វែងគំនិតគ្នាខ្វះរហូតមានជម្លោះ ទំនាស់ខ្វះ ប៉ុន្តែឆាប់សះជាគ្នាវិញ បើប្រៀបនឹងបុរស។

៧.៣.ជំហរមាតាធិបតេយ្យខ្មែរក្នុងវិស័យការងារ

ទស្សនៈមេនិយម មានតាំងពីសម័យនគរភ្នំរហូត ដល់បច្ចុប្បន្ន។ ស្ត្រីមានតួនាទីសំខាន់នៅក្នុងសង្គមខ្មែរហើយត្រូវបានគេលើកតម្កើងទុកជាមេដឹកនាំ, ស្ត្រីអាចឡើងសោយរាជ្យជាមហាក្សត្រិយានី ជាកវី ជាអ្នកនិពន្ធ ជាអ្នកដឹកនាំការងារ ជាអ្នកទទួលខុសត្រូវក្នុងផ្ទះ(មេផ្ទះ) ជាដើម។ នៅសម័យនគរភ្នំ(ហ្វូណន) ព្រះនាងលីវយីជារាជនី, សម័យអង្គរព្រះនាងឥន្ទ្រទេវីជាអ្នកនិពន្ធ ជាសកលវិទ្យាធិការិនីនៃសកលវិទ្យាល័យជ័យស្រី ជាដើម។ រឿងភ្នំប្រុសភ្នំស្រីបានបង្ហាញឱ្យឃើញពីសមត្ថភាព ការឈ្លាសវៃ និង ល្បិចរបស់នារីដែលអាចដណ្តើមយកជោគជ័យក្នុងការពូនភ្នំ។

បច្ចុប្បន្ន ស្ត្រីត្រូវបានលើកតម្កើងក្នុងសង្គម ដោយស្ត្រីមានសេរីភាពសមត្ថភាពចូលរួមចំណែក អភិវឌ្ឍប្រទេសជាតិដូចបុរសដែរ។ ស្ត្រីបានកាន់តំណែងខ្ពស់ៗ ចូលរួមក្នុងជីវភាពនយោបាយ សង្គម កិច្ច សេដ្ឋកិច្ច និងវប្បធម៌ប្រទេសជាតិរបស់ខ្លួនក្នុងលក្ខណៈស្មើភាពនិងសមស្របពាក្យស្លោកពិភព លោកកំណត់ថា ស្ត្រីជាមាតានៃពិភពលោក មានន័យថា ស្ត្រីដើរតួសំខាន់ក្នុងការបង្កើតជនជានមនុស្ស ជាអ្នកអប់រំមនុស្សជំនាន់ក្រោយឱ្យមានអត្តចរិតល្អថ្លៃថ្នូរ មានជំនាញ និងក្លាយជាពលរដ្ឋល្អក្នុងសង្គម។[15] សម័យបុរាណស្ត្រីខ្មែរភាគច្រើនចូលចិត្តទទួលយកការងារផ្ទះជាងការងារក្រៅផ្ទះ។ បច្ចុប្បន្ន ផ្នត់

[15] ក្រសួងអប់រំយុវជននិងកីឡា, សិក្សាសង្គមថ្នាក់ទី១០, មេរៀនទី៣ របបមាតាធិបតេយ្យ, គ្រឹះស្ថានបោះពុម្ពនិងចែកផ្សាយ, បោះពុម្ពលើកទី៦ ឆ្នាំ២០១៩, ភ្នំពេញ, ទំព័រ ២២

គំនិតនេះបានអស់ឥទ្ធិពលជាបន្តបន្ទាប់ៗ ស្ត្រីខ្លះដែលមានសមត្ថភាព អាចមានឱកាសដឹកនាំអង្គភាពស្ថាប័នកំពូលដូចជាស្ថាប័ន អាជ្ញាធរដែនដី មន្ទីរ ក្រសួង និងរដ្ឋសភាជាដើមៗ

ប្តីត្បិតស្ត្រីខ្មែរ ពុំមានសូវតួនាទីឋានៈជាអ្នកដឹកនាំកំពូលក្នុងក្រុមការងារក៏ដោយ ក៏ស្ត្រីភាគច្រើនដើរតួរជាលេខា ជាជំនួយការ ជាអ្នកសម្របសម្រួលដែលជាកត្តាចាំបាច់មិនអាចខ្វះបានសម្រាប់គ្រប់អង្គភាព ព្រោះស្ត្រីខ្មែរជាមនុស្សពូកែព្យាយាមម៉ត់ចត់ តស៊ូអំណត់ក្នុងការងារ ពោរពេញទៅដោយចំណេះដឹងទូទៅៗ បើអ្នកដឹកនាំមានស្ត្រីជាប្រពន្ធដែលមានគំនិតជាតិនិយម នោះប្រទេសជាតិជួបប្រទះភាពរុងរឿងរីកចម្រើនតាមនោះដែរៗ ផ្ទុយទៅវិញ ប្រសិនបើស្ត្រីមានគំនិតគ្រួសារនិយមហើយចូលជ្រៀតជ្រែកក្នុងការងារប្តីដែលមាននាទីតំណែងខ្ពស់នោះ ប្រទេសក៏ជួបវិបត្តិផ្សេងៗច្រើនដែរៗ គេតែរិះគន់ខ្លាំងអំពីផ្នត់គំនិតក្នុងសង្គម ដែលតែងកើតមានថា ប្តីសក្តិ៤ប្រពន្ធសក្តិ៥ៗ គំនិតនេះ មានន័យថាកិច្ចការនានាត្រូវប្រពន្ធដែលគ្មានតំណែងតួនាទីជាអ្នកសម្រេចទៅវិញ ជាពិសេសអំពើពុករលួយស៊ីសំណូក ជាដើមៗ

ជាទូទៅក្នុងក្រុមការងារ ស្ត្រីខ្មែរមានអំណាចស្រមោល ក្នុងការសម្រេចចិត្តនិងការផ្តល់គំនិតទស្សនៈៗ នៅក្នុងវិស័យការងារ គំនិតស្ត្រីត្រូវបានយកចិត្តទុកដាក់ តែងដាក់ចូលទៅក្នុងរបៀបវារៈពិភាក្សានិងយកទៅអនុវត្តៗ អ្វីដែលជាគោលបំណង និងគោលដៅរបស់ស្ត្រី តែងត្រូវមនុស្សប្រុសយកមកពិចារណាៗ ស្ត្រីខ្មែរភាគច្រើនមានការសម្រេចចិត្តច្បាស់លាស់ មានឥទ្ធិពល និងអំណាចខាងក្នុង ដែលជាអំណាចដ៏អាថ៌កំបាំង ពោរពេញទៅដោយថាមពលដ៏អស្ចារ្យដូចពរជ័យពោលថា៖ «សូមឲ្យមានកម្លាំងដូចស្រមោច សូមឲ្យមានឫទ្ធិដូចខ្មោច សូមឲ្យមានចិត្តមុតដូចមនុស្សស្រី»[16]ៗ បុរសដែលឱ្យតម្លៃស្ត្រីកម្រហ៊ានឈ្លោះជាមួយស្រីណាស់ ព្រោះមានពាក្យស្លោកមួយពោលថា «កុំឈ្លោះនឹងស្រី កុំក្តីនឹងចិន» ជាដើមៗ

ដោយសារសង្គមខ្មែរបច្ចុប្បន្ន មានការវិវត្តឥតឈប់ឈរ ស្ត្រីមានភារកិច្ចត្រូវធ្វើច្រើនដូចបុរសដែរ គឺរៀនសូត្រនិងបំពេញការងារជាមុខរបរចិញ្ចឹមជីវិតដោយខ្លួនឯងមិនរង់ចាំតែដេកស៊ីកម្លាំងពលកម្មនរណាឡើយដូច្នេះពិធីទំនៀមទម្លាប់ខ្លះក៏ត្រូវកាត់បន្ថយដែរ ដូចជា ពិធីចូលម្លប់ជាដើមៗ

16 យោងតាមសៀវភៅ ប្រជុំរឿងព្រេងខ្មែរភាគទី៦ និងសិលាចារឹករបស់បណ្ឌិតសិវាចារ្យនៅប្រាសាទភ្នំជីសូរ ក្នុងរជ្ជកាលព្រះបាទសុរ្យវរ្ម័នទី១ គ. ស.១០១៧

៨. គោលគំនិតយេនឌ័រ

យេនឌ័រ គឺជាដំណើរស្មើមុខគ្នារវាងបុរស និងស្ត្រីក្នុងសង្គមក្នុងការប្រើសិទ្ធិសេរីភាពសមត្ថភាព និងតួនាទីរបស់ខ្លួន។ តាមគោលគំនិតយេនឌ័រ សមាជិកសង្គមម្នាក់ៗ ទាំងបុរសនិងស្ត្រី មានឱកាសដូចគ្នាក្នុងការចូលរួមសកម្មភាពសង្គម។ ទស្សនៈស្តីពីយេនឌ័រ បាននិងកំពុងមានការពេញនិយមនិងរីកដុះដាលនៅបស្ចឹមប្រទេសនិងរីករាលដាលដល់តំបន់ផ្សេងៗទៀតជាបន្តបន្ទាប់។ សង្គមវិទូចាត់ទុកថា ការសិក្សាអំពីទំនាក់ទំនងយេនឌ័របានក្លាយជាផ្នែកមួយដ៏សំខាន់បំផុតសម្រាប់ពិភពលោកបច្ចុប្បន្ន។

គោលគំនិតយេនឌ័រយល់ថាស្ត្រីនិងបុរសគួរមានសិទ្ធិអំណាចស្មើគ្នាក្នុងការទទួលខុសត្រូវក្នុងការសម្រេចចិត្តនិងធ្វើសកម្មភាពនានាក្នុងសង្គមដើម្បីជោគវាសនានៃជីវិតរបស់ខ្លួន។ ប្រសិនបើសមត្ថភាពដូចគ្នា ការងារដូចគ្នា តួនាទីដូចគ្នា នោះសមាជិកសង្គមម្នាក់ត្រូវទទួលផលប្រយោជន៍ប្រាក់កម្រៃ និងផលលាភដូចគ្នា ដោយមិនត្រូវបែងចែករើសអើងថាជាបុរសឬស្ត្រី ឬភេទអ្វីឡើយ។

គួររំលឹកថា នាចុងសតវត្សទី ១៩ នៅស.រ.អ. និងនៅបណ្តាប្រទេសឧស្សាហកម្មរីកចំរើន នារីនិង កុមារ ត្រូវគេបង្ខំឲ្យធ្វើការជាទម្ងន់ក្នុងមួយថ្ងៃពី ១២ ទៅ ១៦ ម៉ោង ដោយឲ្យប្រាក់ ឈ្នួលទាបបំផុត ពោលគឺទាបជាងបុរសដែលធ្វើការដូចគ្នា។ ដោយមានកំហឹងចំពោះការគាបសង្កត់នេះ នៅថ្ងៃ ៨ មីនា ១៨៩៩ កម្មការនីផ្នែកតំបាញ និងកាត់ដេរនៅស៊ីកាកូ និងញូយ៉ក បានក្រោកតស៊ូទាមទារបន្ថយម៉ោងធ្វើការ និង តំលើងប្រាក់ឈ្នួល។ ចលនានេះរាលដាលដល់ប្រទេសអាឡឺម៉ង់ និងប្រទេសរូស៊ី។ ឆ្នាំ ១៩១០ សន្និសីទអន្តរជាតិនារីដែលមានប្រទេស១៧ ចូលរួមប្រជុំនៅក្រុងគូពនហាក បានសំរេចយកថ្ងៃ៨ មីនា ជា "ទិវានារីអន្តរជាតិ " ជាមហាសាមគ្គីតស៊ូរបស់នារីពលករសកលលោកដើម្បីសិទ្ធិ សេរីភាព ប្រជាធិបតេយ្យ និងវឌ្ឍនសង្គម ភ្ជាប់ជាមួយពាក្យស្លោក៖ ១-ធ្វើការមួយថ្ងៃ៨ម៉ោង ២-ធ្វើការស្មើគ្នា ប្រាក់ឈ្នួលស្មើគ្នា ៣- ធានាសុខភាពមាតា និងទារក។ ក្នុងប្រតិទិនឈប់សម្រាកប្រចាំឆ្នាំ ក្នុងនោះក៏មានថ្ងៃ ៨ មីនា មួយដែរ ដែលរដ្ឋាភិបាលបាន អនុញ្ញាតឲ្យពលរដ្ឋទាំងអស់បានឈប់សម្រាក១ថ្ងៃ ដើម្បីអបអរសាទរទិវាសិទ្ធិនារីអន្តរជាតិនេះជាដរាបរៀងមក។

៩. គោលគំនិតបិតាធិបតេយ្យ

គំនិតបិតាធិបតេយ្យដែលបាននិងកំពុងប្រតិបត្តិនៅក្នុងបណ្តាប្រទេសមួយចំនួន ដូចជា ចិន ឥណ្ឌា អារ៉ាប់ និងនៅតាមតំបន់ខ្លះដូចជាមជ្ឈិមបូព៌ា អាស៊ីអាគ្នេយ៍ អាព្រិក មានអត្ថិភាពនៅក្នុងស្ទើរគ្រប់លទ្ធិសាសនាទាំងអស់ ដូចជាឥស្លាមសាសនា គ្រិស្តសាសនា ព្រហ្មញ្ញសាសនា ជាដើម។

តាមការសង្កេតក្នុងលទ្ធិសាសនាស្ទើរទាំងអស់ អាទិទេពធំៗ មានភេទជាបុរស ដូចជា ព្រះអាឡាហ៍ ក្នុងឥស្លាមសាសនា ព្រះវរបិតា (ឬព្រះបុត្រា) ក្នុងគ្រិស្តសាសនា ព្រះសិវៈ វិស្ណុ ព្រះព្រហ្មញ្ញ ក្នុងព្រាហ្មណ៍សាសនាជាដើម។ ពុទ្ធសាសនាពុំបានលើកតំកើងតម្លៃអាទិទេពជាភេទប្រុសឡើយ ប៉ុន្តែអ្នកបួសបុរស និងស្ត្រីមានឋានៈពុំស្មើគ្នាឡើយ។ ភិក្ខុនី(អ្នកបួសភេទជាស្ត្រី) ពុំមានឋានៈស្មើភិក្ខុ(អ្នកបួសភេទជាបុរស)ឡើយ ទោះបីភិក្ខុនីបួសច្រើនព្រះវស្សាយ៉ាងណាក៏ដោយ ក៏មានឋានៈទាបជាងភិក្ខុដែលទើបតែបួសបានមួយថ្ងៃដែរ។ ភិក្ខុនីត្រូវប្រតិបត្តិសិក្ខាបទហ្មឹងម៉ាត់ច្រើនលើសលប់ជាងភិក្ខុ ប្រហែលដោយហេតុនេះ ទើបគេកម្រឃើញមានវត្តមានភិក្ខុនីណាស់ ហើយសម័យកាលខ្លះគឺគ្មានភិក្ខុនីសោះតែម្តង។

ដោយឡែកក្នុងវិស័យសាសនានៅកម្ពុជា យុវជនពេញវ័យដែលចង់សិក្សាធម៌វិន័យទ្រឹស្តីទស្សនវិជ្ជាពុទ្ធសាសនា ឬចង់បន្តរស់នៅក្នុងជីវភាពស្ងប់ស្ងាត់អាចទៅនៅជ្រកកោនតាមអារាមបាន។ ចំពោះបុរសជាអ្នកបួសដែលទៅជ្រកកោនក្នុងពុទ្ធសាសនាមិនត្រឹមតែទទួលបានជីវភាពប្រសើរប៉ុណ្ណោះទេ គឺថែមទាំងទទួលបានការគោរពយ៉ាងខ្ពស់ពីសំណាក់ពុទ្ធបរិស័ទទូទៅទៀតផង។ ចំណែកស្ត្រីពុំមានវាសនាអាចបួសជាសង្ឃដូចសម័យពុទ្ធកាលទេ ព្រោះគ្មានឧបជ្ឈាយ៍ដែលជាភិក្ខុនីសម្រាប់បំបួសឡើយ។ ប៉ុន្តែថ្មីៗនេះ ភិក្ខុនីជនជាតិចិនតៃវ៉ាន់ជាច្រើនអង្គមានវត្តមាននៅក្នុងប្រទេសខ្មែរ ដោយគេបានសាងសង់វត្តអារាមដ៏ធំមួយក្នុងក្រុងភ្នំពេញ។ យើងមិនទាន់ដឹងច្បាស់ថា តើមានស្ត្រីខ្មែរប៉ុន្មាននាក់មានឧបនិស្ស័យបានបួសនៅទីនោះឡើយ ប៉ុន្តែកន្លងមកឧបាសិកាជាជនជាតិខ្មែរដែលជ្រះថ្លាចង់បួសជាសង្ឃមិនអាចសម្រេចបានឡើយ គឺអាចបួសបានត្រឹមតែដូនជីតែប៉ុណ្ណោះ។ ដូនជីភាគច្រើនស្នាក់នៅក្នុងវត្តត្រូវបម្រើសាមណេរនិងភិក្ខុ។ នេះអាចបញ្ជាក់ថា ក្នុងពុទ្ធសាសនាតម្លៃរបស់ស្ត្រីមានកំរិតទាបជាងបុរស។

នៅក្នុងសង្គមដែលប្រកាន់របបបិតាធិបតេយ្យ[17] តែងលើកតម្កើងតម្លៃមនុស្សប្រុសខ្ពស់ជាងមនុស្សស្រី។ ក្នុងគ្រួសារ បុរសមានតម្លៃក្នុងការរក្សានាមត្រកូល។ ឥទ្ធិពលនៃគំនិតបិតាធិបតេយ្យនាំឱ្យបុរសជាប្តីភាគច្រើនមិនលើកកម្តើងស្ត្រីជាប្រពន្ធ និងកូនស្រីឡើយ។ ស្ត្រីជាប្រពន្ធមានឋានៈហាក់ដូចជាអ្នកបម្រើ(ទាសករិយា)។ បុរសជាប្តីក្តោបក្តាប់ប្រាក់ចំណូលចំណាយនិងមានអំណាចត្រួតត្រាលើប្រពន្ធ។ ឧទាហរណ៍ ស្ត្រីដែលរៀបការជាមួយបុរសចិនត្រូវទៅរស់នៅផ្ទះ

[17] របបបិតាធិបតេយ្យ .អ)Patriarch regime / បារ. régime partriarcalមានក្នុងស្ទើរគ្រប់សាសនា ។(

ខាងប្ដី ហើយជាធម្មតាធ្វើការងារគ្រប់ប្រភេទដើម្បីបម្រើបងប្អូនឪពុកម្ដាយខាងប្ដី ហើយតាមទម្លាប់ថ្ងៃទី២នៃចូលឆ្នាំ ទើបប្រពន្ធអាចទៅលេងផ្ទះម្ដាយបង្កើតរបស់ខ្លួនបាន។ ការនិយមឱ្យតម្លៃមនុស្សប្រុស បូករួមផ្សំជាមួយគោលនយោបាយកូនមួយរបស់ប្រទេសចិន(ឆ្នាំ១៩៧៩ដល់ឆ្នាំ២០១៦) ការរំលូតគភ៌ទារិកាកើតមានជារឿយៗ។ លោក Jiang Quanbao សាស្ត្រាចារ្យផ្នែកប្រជាសាស្ត្រនៃសាកលវិទ្យាល័យ Xian Jiaotong បាននិយាយថា៖ «គេប៉ាន់ប្រមាណថានៅចន្លោះ ឆ្នាំ ១៩៨០ និង ២០២០ មានមនុស្សប្រុសប្រហែលជា ៣០ លានទៅ ៤០ លាននាក់ច្រើនជាងកើតនៅប្រទេសចិន ជាងស្ត្រី ដែលធ្វើឱ្យមានកង្វះនៃមនុស្សសម្រាប់រៀបអាពាពិពាហ៍»[18]។

គំនិតបិតាតេយ្យដែលមាននៅក្នុងស្ទើរគ្រប់លទ្ធិសាសនាទាំងអស់តែងតែលើកតម្កើងអាទិទេព ហើយអាទិទេពកំរិតកំពូលសុទ្ធសឹងតែជាភេទប្រុស។ ក្នុងព្រហ្មញ្ញសាសនា អាទិទេព១អង្គមានទេពអប្សរជាច្រើនជាប្រពន្ធ។ ចំណែកពុទ្ធសាសនាដែលផ្អែកលើទ្រឹស្ដីកម្មផល និងមនុស្សនិយម បានឲ្យដឹងថាទេព្ដា១អង្គមានទេពធីតាជាប្រពន្ធចាំបម្រើជាច្រើនអង្គដែរ។ពុទ្ធសាសនាលើកឡើងថា គឺភិក្ខុនីពុំមានឋានៈស្មើភិក្ខុឡើយ។ ទោះបីភិក្ខុនីបួសច្រើនព្រះវស្សាយ៉ាងណាក៏ដោយ ក៏មានឋានៈទាបជាងភិក្ខុដែលទើបតែបួសបានមួយថ្ងៃដែរ។ ចំណែកគំនិតយេនឌ័រសមាជិកសង្គមម្នាក់ៗ ទាំងបុរសនិងស្ត្រី មានឱកាសដូចគ្នាក្នុងការចូលរួមសកម្មភាពសង្គម។ ស្ត្រីនិងបុរសទទួលខុសត្រូវដូចគ្នាក្នុងការសម្រេចចិត្តនិងធ្វើសកម្មភាពដើម្បីដោគវាសនានៃជីវិតរបស់ខ្លួន។ ដោយឡែក វប្បធម៌ខ្មែរ ឬទស្សនវិជ្ជាខ្មែរនិយមគោរពរបបមាតាធិបតេយ្យ ពោលគឺខ្មែរលើកតម្កើងរបបមេជាធំ។ ស្ត្រីខ្មែរដើរតួនាទីជាមេគ្រួសារ មានតម្លៃជាមាតាភរិយាគឺប្ដីមាននាទីធ្វើការរកលុយ ចំណែកប្រពន្ធមាននាទីជាអ្នកចាត់ចែងទុកដាក់លុយកាក់ទាំងនោះ។ ខ្មែរបានប្រកាន់យករបបមាតាធិបតេយ្យតាំងពីសម័យបុរេប្រវត្តិរហូតមកដល់បច្ចុប្បន្ន។ ស្ត្រីខ្មែរមានថាមពលអាថ៌កំបាំងក្នុងការជួយបុរសឱ្យបំពេញការងារធំៗបានសម្រេចដោគជ័យ។ ស្ថិតនៅក្នុងរចនាសម្ព័ន្ធគ្រួសារ ស្ត្រីដើរតួជាមេផ្ទះដឹកនាំផ្ទះសម្បែងមើលថែទាំងប្ដីនិងកូន។ ញាតិមិត្តខាងម្ដាយមានភាពស្និទ្ធស្នាលជាងសាច់ញាតិខាងឪពុក។ ប្ដីកាន់លុយគឺជារូបភាពហិង្សាសេដ្ឋកិច្ចមួយក្នុសង្គមខ្មែរ។ ច្បាប់ស្រី បណ្ដាំក្រមង៉ុយ បានបង្រៀនស្ត្រីខ្មែរឱ្យមានចរិយាសម្បត្តិសុភាពរៀប

[18] ប្រទេសចិន មានបុរសច្រើនជាងស្ត្រី ដែលបណ្ដាលឱ្យមានមនុស្សប្រុសជាច្រើននៅលីវ https://www.postkhmer.com/អន្តរជាតិ/ប្រទេសចិន-មានបុរសច្រើនជាងស្ត្រី-ដែលបណ្ដាលឱ្យមានមនុស្សប្រុសជាច្រើននៅលីវ

សារ ទន់ភ្លន់ រួសរាយ និងរាក់ទាក់ប្រកបដោយភាពថ្លៃថ្នូរ ដើម្បីទទួលបានការគោរពឲ្យតម្លៃពីបុរសស្ត្រីគ្រប់រូប សក្តិសមជាស្ត្រីក្នុងរបបមាតាធិបតេយ្យពិតប្រាកដ។ ថ្វីត្បិតស្ត្រីខ្មែរ ពុំមានតួនាទីឋានៈជាអ្នកដឹកនាំកំពូលក្នុងក្រុមការងារក៏ដោយ ក៏ស្ត្រីមានអំណាចស្រមោលក្នុងការសម្រេចចិត្ត និងការផ្តល់គំនិតទស្សនៈនៅក្នុងវិស័យការងារ។ ទាំងនេះអាចបញ្ជាក់ថាការទទួលស្គាល់តម្លៃស្ត្រីខ្ពស់ជាងបុរស គឺជាទស្សនវិជ្ជាពិសេសរបស់ខ្មែរ។ សម្រាប់ស្ត្រីខ្មែរពូកែអត់ធ្មត់ ប្រសិនបើ ចេះរើសដៃគូប្តី សហព័ទ្ធបានត្រឹមត្រូវ ចេះរៀបចំផែនការគ្រួសារ ចេះពិភាក្សាដើម្បីយល់ចិត្តថ្លើមគ្នាមុនរៀបការ មានសមត្ថភាពក្នុងការងារមុខរបរចិញ្ចឹមជីវិតច្បាស់លាស់ មិនពឹងផ្អែកដេកស៊ីលើកម្លាំងញើសឈាមភាគីម្ខាង នោះសុភមង្គលច្បាស់ជាកើតមានឡើង។ ជាពិសេស សម្រាប់បុរសជាប្តីត្រូវអប់រំឲ្យយល់ដឹង ប្រើទស្សនវិជ្ជាទន់បង្ក្រាបរឹង ឬទន់ភ្លន់ មិនទន់ជ្រាយ រឹងប៉ឹងមិនរឹងទទឹង និងសណ្តោសគ្នា ដូចមានចែងក្នុងច្បាប់ស្រីឬបណ្តាំក្រមង៉ុយ និងពាក្យសុភាសិតខ្លះដូចជា សម្ងំធ្វាញ់ដោយសារគ្រឿងគ្រួសាររុងរឿងដោយកិរិយាជា, សំណាបយោងដី ស្រីយោងបុរសជាដើម។

ខណៈពេលដែលពេលពលរដ្ឋខ្មែរភាគច្រើនមានការយល់ដឹង និងអនុវត្តច្បាប់មួយចំនួនដូចជា ច្បាប់ស្តីពីអាពាហ៍ពិពាហ៍និងគ្រួសារឆ្នាំ១៩៨៩, ច្បាប់ស្តីពីឯកពន្ធភាព២០០៦, ក្រមរដ្ឋប្បវេណីឆ្នាំ២០០៧, ច្បាប់ស្តីពីការអនុវត្តក្រមរដ្ឋប្បវេណីឆ្នាំ២០១១ និងក្រមព្រហ្មទណ្ឌជាដើម ដែលឲ្យតម្លៃលើសមភាពបុរសស្ត្រីតាមទស្សនៈយេនឌ័រ ជាហេតុនេះជំរុញឲ្យព្រលឹងមាតាធិបតេយ្យមានឱកាសបន្តរស់រវើកមួយកម្រិតថែមទៀត ទោះបីឥទ្ធិពលបិតាធិបតេយ្យដែលបង្កប់ក្នុងស្មារតីនៃវប្បធម៌បរទេស និងក្រមរដ្ឋប្បវេណីខ្មែរ ឆ្នាំ១៩៦៧ ដែលបានកំណត់ឲ្យបុរសជាប្តីអាចមានប្រពន្ធច្រើន មានប្រៀបជាងស្ត្រី នៅតែជិតដាមជាប់មិនទាន់ជ្រះស្រឡះក្នុងផ្នត់គំនិតមនុស្សខ្មែរមួយចំនួននៅឡើយ ក៏ដោយ។

សេចក្តីសន្និដ្ឋាន

ជនជាតិខ្មែរតែងលើកតម្កើងផ្តល់តម្លៃខ្ពស់ដល់ស្ត្រី ក្នុងការគ្រប់គ្រងថែរក្សាក្រុមគ្រួសារ ក្នុងការងារប្រឹក្សាផ្តល់យោបល់បញ្ចុះបញ្ចូលនិងទំនាក់ទំនងការងារនិងញាតិមិត្ត។ ចំណែក ទស្សនៈយេនឌ័រ មានបំណងឱ្យស្ត្រីចាកចេញពីការងារផ្ទះសម្បែងទៅរកការងារខាងក្រៅ ដោយចុះប្រឡូកក្នុងការងារសង្គមដើម្បីបានឋានៈតួនាទីខ្ពស់ ជាអ្នកដឹកនាំ។ នេះជាជាចរន្តគំនិតសម្រាប់មនុស្សជំនាន់ថ្មី ដើម្បីជៀសវាងជំនឿលថា ស្ត្រីបង្វិលជើងក្រានមិនជុំ។ ការណ៍នេះនាំឱ្យស្ត្រីខ្មែរជំនាន់ថ្មីកាន់តែមានចំនួនច្រើនឡើងបានពង្រឹងនិងពង្រីកសមត្ថភាពទេពកោសល្យជំនាញចំណេះដឹងការងាររបស់ខ្លួនឱ្យមានលក្ខណៈកាន់តែប្រសើរ ដែលធ្វើឱ្យតម្លៃស្ត្រីខ្មែរកាន់តែកើនឡើងខ្ពស់ថែមទៀត។ គោលគំនិតយេនឌ័រនៅកម្ពុជា

បានជម្រុញរបបមាតាមាតាធិបតេយ្យឱ្យកាន់មានជំហររឹងមាំខ្លាំងក្លាថែមទៀតប្រឈមតទល់យ៉ាងស្វិតស្វាញនឹងលទ្ធិបិតាធិបតេយ្យ។ យើងអាចនិយាយបានថា ព្រលឹងមាតាធិបតេយ្យនៅតែរស់រវើកនៅក្នុងសង្គមខ្មែរទោះបីលទ្ធិបិតាធិបតេយ្យដែលមាននៅក្នុងលទ្ធិសាសនាធំៗកំពុងមានអត្ថិភាពពេញពិភពលោកយ៉ាងណាក៏ដោយ។ នៅក្នុងកម្ពុជារបបបិតាធិបតេយ្យគ្រាន់តែមានទម្រង់ខាងក្រៅប៉ុណ្ណោះ មិនអាចកាច់បំបាក់ឥទ្ធិពលមាតាធិបតេយ្យខ្មែរបានឡើយ។ ថ្វីត្បិតមាន ស្ថាប័នមួយចំនួនមានការព្រួយបារម្ភខ្លាំងលើអំពើហិង្សាខ្លះដែលរំលោភបំពានសិទ្ធិរបស់ស្ត្រី ក៏យើងអាចដោះស្រាយបានជាប្រព័ន្ធតាមគោលការណ៍ច្បាប់និងវប្បធម៌បាន ព្រោះអំពើហឹង្សាទាំងនោះមិនមែនមានតែលើស្ត្រីទេ គឺវាកើតមានលើបុរសច្រើនជាងស្ត្រីទៅទៀត។ ដូចច្នេះគួរយកចិត្តទុកដាក់និងដោះស្រាយករណីទាំងនេះតាមរយៈចលនាមហាជនទាំងមូលឱ្យយល់ពីសមភាពយេនឌ័រ និងលទ្ធិមាតាធិបតេយ្យរបស់ខ្មែរ ឱ្យបានត្រឹមត្រូវ និងទូលំទូលាយថែមទៀត។

គន្ថនិទ្ទេស

ក-ឯកសារជាភាសាខ្មែរ

1. *ក្រសួងអប់រំយុវជននិងកីឡា, សិក្សាសង្គមថ្នាក់ទី១០,*គ្រឹះស្ថានបោះពុម្ពនិងចែកផ្សាយ, បោះពុម្ពលើកទី៦ ភ្នំពេញ, ឆ្នាំ២០១៥
2. *ខ្វូត ធីតា, ព្រះពុទ្ធសាសនានិងការអភិវឌ្ឍសង្គមខ្មែរ គ.ស. ១៩៩៦*
3. *ដួន ញ៉ិល ព្រលឹងមាតាធិបតេយ្យក្នុងសង្គមខ្មែរ ភ្នំពេញ ១៩៩២*
4. *ជួនណាត វចនានុក្រមខ្មែរ ភាគ១ ភាគ២* ការផ្សាយរបស់ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ ១៩៦៧
5. *ត្រឹង ងា, ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ ១៩៧៣*
6. ត្រឹង ងា [illegible] ភ្នំពេញ បោះពុម្ពឆ្នាំ១៩៧៤
7. *ពុទ្ធសាសនបណ្ឌិត្យ, ព្រះត្រៃបិដក* ភ្នំពេញ ព.ស.២៤៩៧
8. *រដ្ឋសភា, រដ្ឋធម្មនុញ្ញ ឆ្នាំ១៩៩៣*
9. *រដ្ឋសភា, ក្រមរដ្ឋប្បវេណីឆ្នាំ១៩៦៧*
10. *រដ្ឋសភា, ច្បាប់ស្ដីពី ឯកព័ន្ធភាព ២០០៦*
11. *រដ្ឋសភា, ក្រមរដ្ឋប្បវេណី ឆ្នាំ២០០៧*
12. *រដ្ឋសភា, ច្បាប់ស្ដីពីអនុវត្តក្រមរដ្ឋប្បវេណី ឆ្នាំ២០១១*
13. *លី ជានីនិងអ្នកផ្សេងទៀត, ទស្សនវិជ្ជា,* ភ្នំពេញ វិទ្យាស្ថានជាតិ ខេមរយានកម្ម ឆ្នាំ១៩៧៣
14. *វិទ្យាស្ថានខុងជឺនៃរាជបណ្ឌិត្យសភាកម្ពុជា ពិធីបុណ្យទំនៀមទម្លាប់ប្រពៃណីជនជាតិចិន ភ្នំពេញ* ២០១១
15. *សរ សារុន សង្គមវិជ្ជាខ្មែរ ភ្នំពេញ ១៩៧៣*
16. *សុង ស៊ីវ ចលនាអារ្យធម៌ ភ្នំពេញ ១៩៧១។*
17. *សាកលវិទ្យាល័យ បៀលប្រាយ មនុស្សនិងសង្គម ភ្នំពេញ ឆ្នាំ២០១៣*
18. ឱម ឧត្ដម, *ឥទ្ធិពលបរទេសមកលើប្រពៃណីរៀបការរបស់ខ្មែរ,* វិទ្យុអាស៊ីសេរី ២០១០។

ខ-ឯកសារតាមប្រព័ន្ធអ៊ីនធឺណិត

19. *ស្រុង ចាន់ណា, គេហទំព័រ៥០០០ឆ្នាំ* (https://5000-years.org/kh/)
20. *វិទ្យុអាស៊ីសេរី,* https://www.rfa.org
21. *វិទ្យុបារាំងអន្តរជាតិជាភាសាខ្មែរ*

22. https://www.rfi.fr/km

23. https://km.wikipedia.org

24. http://khmer.voanews.com

25. www.thmeythmey.com

26. http://vodhotnews.com